



Briuselis, 2018 05 22
COM(2018) 271 final

ANNEX

PRIEDAS

prie

Tarybos rekomendacijos

dėl kokybiškų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemų

{SWD(2018) 173 final}

PRIEDAS
IKIMOKYKLINIO UGDYMO IR PRIEŽIŪROS
KOKYBĖS SISTEMA

Vaikai turi teisę į kokybišką ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą už prieinamą kainą¹.

Europos socialinių teisių ramstis

Mokymasis ir ugdymas prasideda nuo pat gimimo, o ankstyvieji vaiko gyvenimo metai yra patys svarbiausi jo formavimuisi, nes jie padeda pagrindus viso gyvenimo raidai. Šioje kokybės sistemoje, remiantis gerąja ES valstybių narių patirtimi ir naujausiais moksliniais tyrimais, nurodyti pagrindiniai principai bei Europos požiūris į kokybišką ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemas. Joje pateikta dešimt kokybės teiginių, suskirstytų pagal penkias platesnes kokybės sritis. Tai prieinamumas, darbo jėga, ugdymo programos, stebėseną ir vertinimą bei valdymą ir finansavimą. Šiais dešimtimi kokybės teiginių aprašomos pagrindinės patirtimi nustatytų kokybiškų paslaugų ypatybės. Kokybės sistema yra valdymo priemonė, kurios paskirtis – suteikti orientyrus kuriant ir palaikant ikimokyklinio ugdymo sistemas. Tam, kad būtų įmanomas savęs vertinimas ir tolesni svarstymai, joje taip pat pateikiamas rodiklių, kurie gali būti naudojami nacionaliniu, regionų ar vietos lygmenimis, sąrašas.

Pagrindinis šios sistemos tikslas – visiems vaikams užtikrinti kokybišką ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą. Ji kuriama vadovaujantis toliau nurodytais principais:

- norint skatinti vaikų vystymąsi ir mokymąsi, o ilguoju laikotarpiu – padidinti jų tolesnes mokymosi galimybes, be galo svarbu užtikrinti paslaugų kokybę;
- esminės svarbos dalykas – tėvų kaip tokių paslaugų partnerių dalyvavimas, nes šeima yra svarbiausia vieta, kurioje auga ir vystosi dauguma vaikų, o tėvai (ir globėjai) atsako už kiekvieno vaiko gerovę, sveikatą ir vystymąsi;
- ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugos turi būti orientuotos į vaiką, aktyviai įtraukti vaikus ir turi būti teikiamos paisant vaikų nuomonės.

¹ https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_lt

ES IKIMOKYKLINIO UGDYMO IR PRIEŽIŪROS KOKYBĖS SISTEMA

Visiems vaikams PRIEINAMOS kokybiškos ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugos prisideda prie tinkamo vaikų vystymosi ir sėkmės mokantis, padeda sumažinti socialinę nelygybę ir mažina vaikų, kilusių iš skirtingos socialinės ir ekonominės aplinkos, gebėjimų skirtumus. Vienodos prieinamumo sąlygos taip pat labai svarbios norint užtikrinti, kad tėvai, ypač motinos, turėtų lankstumo (vėl) integruotis į darbo rinką.

Kokybės teiginiai

1. Paslaugų prieinamumas ir įperkamumas visoms šeimoms ir jų vaikams.

Visuotinė teisės aktuose įtvirtinta teisė į ikimokyklinio švietimo ir priežiūros paslaugas suteikia tvirtą pagrindą tam, kad būtų įtraukti visi vaikai. Gyventojų statistiniai duomenys ir tėvų apklausos dėl vietų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigose paklausos gali būti naudojami vertinant būsimus poreikius ir siekiant pakoreguoti pajėgumus.

Tokios paslaugos gali padėti šalinti kliūtis, kurios šeimoms ir vaikams neleidžia dalyvauti sistemoje. Tam, kad šios paslaugos būtų prieinamos ir mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams, gali reikėti pakoreguoti mokesčius už ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą. Taip pat esama duomenų, kad darbo laiko lankstumas ir kiti susitarimai gali sudaryti sąlygas sistemoje dalyvauti vaikams, kurių motinos dirba, arba kurie priklauso etninių mažumų ar palankių sąlygų neturinčių asmenų grupėms.

Paslaugos turėtų būti vienodai prieinamos tiek miesto ir kaimo vietovėse, tiek pasiturinčiuose ir skurdesniuose rajonuose, o regionai galėtų padidinti prieinamumą palankių sąlygų neturinčių asmenų grupių nariams. Yra duomenų, kad kokybiškų paslaugų prieinamumas ir įperkamumas rajonuose, kuriuose gyvena neturtingos, etninėms mažumoms priklausančios ar migrantų šeimos, yra veiksnys, turintis didžiausią įtaką užtikrinant lygybę ir socialinę įtrauktį.

2. Paslaugos, kurios skatina dalyvavimą, didina socialinę įtrauktį ir puoselėja įvairovę.

Ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigos gali aktyviai skatinti dalyvavimą į sprendimų priėmimo procesus įtraukdamos tėvus, šeimas ir globėjus (pvz., per tėvų komitetus). Šeimų, ypač moterų ir nepalankioje socialinėje padėtyje esančių, etninių mažumų ar migrantų šeimų, įtraukimas taikant tikslines iniciatyvas joms suteikia galimybę išsakyti savo poreikius, o paslaugų teikėjai gali į juos atsižvelgti pritaikydami paslaugas prie vietos bendruomenių poreikių.

Gali būti skatinama į darbą atitinkamose įstaigose priimti marginalizuotų, migrantų ar mažumų grupių narius, nes įrodyta, kad ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigų darbuotojų sudėtis, atspindinti bendruomenės įvairovę, teikia privalumų.

Sudaryta vaikams palanki aplinka, kurioje vertinama jų gimtoji kalba ir gerbiama jų šeimos kilmė, ugdo vaikų bendrumo jausmą. Priimti dvikalbius vaikus ir jiems padėti darbuotojus taip pat parengia tinkamas tęstinis profesinis tobulėjimas.

Visos ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigos gali kurti gerą patirtį šeimose, kad būtų užtikrintas sklandus perėjimas iš namų aplinkos į įstaigą, taip pat, organizuodamos specialias iniciatyvas, jos gali skatinti tėvus aktyviai įsitraukti.

DARBUOTOJAI yra svarbiausias veiksnys, lemiantis vaiko gerovę, mokymąsi ir vystymąsi rezultatus. Todėl darbuotojų darbo sąlygos ir profesinis tobulėjimas laikomas esminiais kokybės elementais.

3. Kvalifikuoti darbuotojai, išėję pirminius mokymus ir dalyvaujantys tolesniuose mokymuose, kurie jiems leidžia atlikti savo profesinį vaidmenį.

Pagal veiksmingą ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemą rūpinamasi darbuotojų, kurie, kaip plačiai pripažįstama, yra vienas pagrindinių kokybės veiksnių, profesinio statuso kėlimu, keliant jų kvalifikaciją, siūlant lanksčias karjeros perspektyvas bei alternatyvas padėjėjams. Tokie veiksmai gali būti remiami orientuojantis į tai, kad pedagoginį personalą (neskaitant padėjėjų) sudarytų specialistai, įgiję visapusišką ISCED 6 lygmens ikimokyklinio ugdymo srities profesinę kvalifikaciją.

Pažangiausios pirminio rengimo programos rengiamos drauge su praktikuojančiais specialistais, jose tinkamai subalansuoti teoriniai ir praktiniai aspektai. Vertybe taip pat laikomos tokios rengimo programos, kurios darbuotojus tinkamiau parengia dirbti komandoje ir sustiprina jų gebėjimą mąstyti. Būtų vertinga, jei pagal tokias programas darbuotojai būtų mokomi dirbti su vaikais iš kitakalbių, įvairioms kultūrinėms grupėms priklausančių, etninių mažumų, migrantų ir mažas pajamas gaunančių šeimų.

Darbuotojai, tinkamai pasirenkę atsižvelgti į mažų vaikų vystymosi poreikius ir pajėgūs nustatyti galimas vystymosi problemas, gali aktyviau padėti vaikams vystytis. Reguliaraus, prie konkrečių poreikių pritaikyto ir tęstinio profesinio tobulėjimo galimybės naudingos visiems darbuotojams, įskaitant padėjėjus ir pagalbinius darbuotojus.

Atsižvelgiant į būtinus vaiko vystymosi ir psichologijos elementus, į darbuotojų kompetenciją reikėtų įtraukti taikomąjį vaiko apsaugos ar bendresnį vaiko teisių modulį.

4. Palankios darbo sąlygos ir profesionalus vadovavimas, sudarantis galimybes stebėjimui, apmąstymui, planavimui, kolektyviniam darbui ir bendradarbiavimui su tėvais.

Taikant ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemas, kuriomis siekiama užtikrinti geresnes darbo sąlygas, įskaitant tinkamesnį darbo užmokesčio lygį, gali padaryti, kad darbas ikimokyklinio ugdymo sistemoje taptų patrauklesnė galimybė deramos karjeros perspektyvų ieškantiems aukštesnės kvalifikacijos darbuotojams.

Suaugusiųjų ir vaikų skaičiaus santykis ir grupių dydžiai tinkamiausi tada, kai jie nustatomi deramai atsižvelgiant į grupės vaikų amžių ir sudėtį, nes mažesniems vaikams reikia daugiau dėmesio.

Nustatyta, kad įstaigose ir už jų ribų veikiančios profesionalios besimokančios bendruomenės daro teigiamą poveikį, nes suteikiama laiko ir vietos darbuotojų kolegialiai ir bendrai veiklai.

Naujų darbuotojų kuravimas ir priežiūra darbo pradžioje gali padėti, kad jie kuo greičiau atitiktų profesinius reikalavimus.

UGDYMO PROGRAMOS yra veiksminga priemonė vaikų gerovei, vystymuisi ir mokymosi patirčiai gerinti. Plataus užmojo pedagogikos sistemoje išdėstomi principai, kaip per vaikų interesus, poreikius ir galimybes atitinkančią ugdymo ir priežiūros veiklą palaikyti vaiko vystymąsi.

5. **Ugdymo programos, paremtos pedagoginiais tikslais, vertybėmis ir metodais, kurie vaikams suteikia galimybes išnaudoti visą savo potencialą, atsižvelgiančios į jų socialinį, emocinį, pažintinį ir fizinį vystymąsi ir paisančios jų gerovės.**

Į vaiką orientuoti pedagoginiai metodai gali labiau prisidėti prie bendro vaiko vystymosi, padėti jam atrasti savo mokymosi strategiją ir skatinti pažintinį ir kitokio pobūdžio vystymąsi, sistemingiau remiantis patirtiniu mokymusi, žaidimu ir socialiais ryšiais.

Esama tvirtų įrodymų, kad aiškos ugdymo programos yra privalumas, nes jos gali sudaryti nuoseklų priežiūros, ugdymo ir socializacijos kaip neatsiejamų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros elementų pagrindą. Idealiu atveju pagal tokią sistemą apibrėžiami atitinkamo amžiaus tarpsnio mokymosi tikslai, kartu švietimo specialistams suteikiant galimybę savo metodus pritaikyti prie individualių vaikų poreikių, ir nustatomos gairės, kokia turėtų būti kokybiška mokymosi aplinka. Pagal tokią sistemą deramas dėmesys skiriamas tam, kad vaikams būtų pasiekiamos knygos ir kiti spaudos leidiniai ir taip būtų ugdomas jų raštingumas.

Veiksmingomis ugdymo programomis, pagal kurias skatinama įvairovė, lygybė ir kalbinis sąmoningumas, prisidedama prie migrantų integracijos. Pagal jas gali būti puoselėjama tiek vaikų gimtųjų kalbų, tiek ugdymo ir priežiūros įstaigos kalbos raida.

6. **Ugdymo programos, pagal kurias darbuotojai skatinami bendradarbiauti su mokiniais, kolegomis ir tėvais ir apmąstyti savo patirtį.**

Ugdymo programos gali padėti geriau įtraukti tėvus, suinteresuotuosius subjektus ir darbuotojus ir užtikrinti, kad jos labiau patenkintų vaikų poreikius, atitiktų jų interesus ir galimybes.

Ugdymo programose gali būti nustatyti darbuotojų vaidmenys ir procedūros, kaip darbuotojai galėtų reguliariai bendradarbiauti su tėvais ir kolegomis iš kitų vaikams paslaugas teikiančių įstaigų (be kita ko, iš sveikatos priežiūros, socialinės apsaugos ir švietimo sektorių).

Visais įmanomais atvejais ugdymo programos gali būti gairės ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sektoriaus darbuotojams, padedančios megzti ryšius su mokyklų darbuotojais dėl vaikų perėjimo į pradinės mokyklas ir (arba) priešmokyklinio ugdymo įstaigas.

STEBĖSENA IR VERTINIMAS sudaro ilgalaikės kokybės prielaidas. Šios procedūros gali būti svarbūs elementai, leidžiantys sustiprinti ikimokyklinio ugdymo sistemų kokybę, nes jos atskleidžia privalumus ir trūkumus. Jos gali padėti suinteresuotiesiems subjektams ir politikos formuotojams imantis iniciatyvų, kurios atitiktų vaikų, tėvų ir vietos bendruomenių poreikius.

Kokybės teiginiai

7. **Stebėsena ir vertinimas suteikia informacijos atitinkamu vietos, regionų ir (arba) nacionaliniu lygmeniu ir padeda nuolat tobulinti politikos priemonių ir praktinio įgyvendinimo kokybę.**

Skaidri informacija apie paslaugas ir darbuotojus ar apie ugdymo programų įgyvendinimą atitinkamu (nacionaliniu, regionų ir vietos) lygmeniu gali padėti užtikrinti geresnę kokybę.

Reguliari grįžtamoji informacija gali palengvinti politikos priemonių vertinimo procesą, be kita ko ir tuo, kad ji sudaro galimybę analizuoti tai, kaip naudojamos viešosios lėšos, kas ir kokiomis aplinkybėmis yra veiksminga.

Tam, kad būtų nustatyti mokymosi poreikiai ir priimti tinkami sprendimai dėl geriausių paslaugų kokybės tobulinimo būdų, ikimokyklinio ugdymo srities vadovams vertinga laiku surinkti atitinkamus duomenis.

8. Stebėsenos ir vertinimas, labiausiai užtikrinantys vaiko interesus.

Tam, kad būtų apsaugotos vaiko teisės ir kad vaikai būtų apsaugoti nuo bet kokio smurto, ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemoje reikėtų įtvirtinti vaiko apsaugos politiką. Vaiko apsaugos politika turėtų apimti keturias plačias sritis: 1) politikos priemonės, 2) žmonės, 3) procedūros ir 4) atskaitomybė. Daugiau informacijos apie šias sritis pateikiama organizacijos „Keeping Children Safe“ paskelbtame dokumente „Vaikų apsaugos standartai ir kaip juos įgyvendinti“ (angl. *Child safeguarding standards and how to implement them*)².

Stebėsenos ir vertinimo procesai gali skatinti visų suinteresuotųjų subjektų įsitraukimą ir bendradarbiavimą. Visi su kokybės vystymu susiję asmenys gali prisidėti prie stebėsenos ir vertinimo praktikos ir pasinaudoti jų teikiama nauda.

Turimi duomenys rodo, kad įvairių stebėsenos metodų (pvz., stebėjimo, dokumentavimo, vaikų gebėjimų aprašomojo įvertinimo) derinys gali suteikti naudingos informacijos ir žinių apie vaiko patirtį ir vystymąsi, be kita ko, padėti sklandžiai pereiti į pradinę mokyklą.

Stebėsenos priemonės ir dalyvaujamojo vertinimo procedūros gali būti kuriamos tam, kad vaikai galėtų išreikšti savo nuomonę ir aiškiai apibūdinti mokymosi bei socialinę patirtį ugdymo ir priežiūros įstaigose.

VALDYMAS IR FINANSAVIMAS yra ypač svarbūs, norint pasiekti, kad ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugos atliktų savo vaidmenį vaiko asmenybės vystymuisi, kad būtų sumažintos išsilavinimo lygio spragos ir skatinama socialinė sanglauda. Valdymas turi priklausyti nuoseklios viešosios politikos visapusiškai sistemai, pagal kurią ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą susiejamas su kitomis atitinkamomis mažų vaikų ir jų šeimų gerove besirūpinančiomis tarnybomis.

Kokybės teiginiai

9. Visi suinteresuotieji subjektai aiškiai supranta savo atliekamą vaidmenį ir atsakomybę ir žino, kad tikimasi jų bendradarbiavimo su organizacijomis partnerėmis.

Būtų idealu, jei ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugų teikėjai glaudžiai bendradarbiautų su visomis vaikų reikalais besirūpinančiomis tarnybomis, įskaitant teikiančias socialinės ir sveikatos apsaugos tarnybas, mokyklas ir vietas suinteresuotuosius subjektus. Patirtis rodo, kad toks agentūrų tarpusavio bendradarbiavimas veiksmingiausias yra tada, kai jis valdomas pagal nuoseklią politikos sistemą, kuri gali aktyviai skatinti bendradarbiavimą ir ilgalaikes investicijas į vietos bendruomenes.

Taip pat nustatyta, kad planuojant ir teikiant ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugas labai svarbu, kad įsitrauktų suinteresuotieji subjektai.

Geriausiu atveju už visą su ikimokykliniu ugdymu ir priežiūra susijusį reguliavimą ir finansavimą turėtų būti atsakinga ta pati tarnyba.

10. Teisės aktais, reguliavimu ir (arba) finansavimu skatinama pažanga, siekiant užtikrinti visuotinę teisę į viešojo sektoriaus lėšomis subsidijuojamą ar finansuojamą ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą, o apie pasiektą pažangą reguliariai pranešama visiems suinteresuotiesiems subjektams.

Visiems vaikams teikiamų paslaugų kokybę galima būtų pagerinti, jei palaipsniui būtų nustatyta visuotinė teisė į jas. Būtų vertinga įvertinti, arrinka grindžiamos ikimokyklinio

² http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/rights_child/standards_child_protection_kcsc_en.pdf

ugdymo ir priežiūros paslaugos lemia nevienodą prieinamumą ar prastesnę kokybę palankių sąlygų neturintiems vaikams, p. prirėikus parengti planus, kad padėtis būtų ištaisyta.

Būtų vertinga palaikyti glaudų ryšį su darbo, sveikatos priežiūros ir socialinių reikalų politika, nes tai gali paskatinti veiksmingiau perskirstyti išteklius ir papildomą finansavimą tikslingai nukreipti į palankių sąlygų neturinčias grupes ir atitinkamus rajonus.

